

Криворізької, Проскурівсько-Чернівецької, Умансько-Ботошанської, Березнігувато-Снігурівської, Одеської та Поліської. 83 дивізії противника були розгромлені, із них 10 дивізій і 1 бригада цілком знищені. Особливістю Дніпровсько-Карпатської операції стала незавершеність фронтових операцій на оточення великих угруповань противника. Упущені можливості щодо їх ліквідації в подальшому призведуть до затягування збройної боротьби, значних людських і матеріальних втрат.

У ході Дніпровсько-Карпатської операції радянські війська зазнали найбільших втрат порівняно з іншими операціями війни — 1 млн 109 тис. 528 чол., причому середньодобові втрати становили 9565 чол.¹⁷¹. Величезними були втрати бойової техніки та озброєння — 7270 гармат і мінометів, 5700 танків і САУ¹⁷². Такий високий рівень втрат не завжди був виправданим і фактично компенсував прорахунки вищого військового командування. Зокрема, із понад 1,1 млн чол. втрат 270 тис. 198 були безповоротними, натомість втрати противника становили 350 тис. чол. (у 3,5 рази менше), із них 150 тис. — безповоротних¹⁷³.

5.2. Кримська стратегічна наступальна операція (8.04.44–12.05.44)

У плані зимової кампанії 1944 р. радянське командування велику увагу приділяло оволодінню Кримським півостровом¹⁷⁴ — важливим стратегічним плацдармом на Чорному морі, утриманню якого Гітлер надавав особливого значення. В оцінках обстановки німецьке командування робило висновок, що залишення Криму викличе вихід із німецької коаліції Туреччини, а потім Болгарії і Румунії. Проте його оборона була досить складним завданням, адже дислоковані на півострові війська не мали сухопутного зв'язку з головними силами. Затримка з ліквідацією Нікопольського плацдарму на Дніпрі, невиконання поставлених завдань у ході Керчинсько-Ельтигенської десантної операції, несприятливі метеорологічні умови не дозволили радянським військам звільнити Крим раніше. Спри-

ятливі умови для початку наступальної операції склалися в першій декаді квітня.

Для знищення противника залучалися 4-й Український фронт, Окрема Приморська армія, Чорноморський флот, Азовська військова флотилія і партизанські загони. При підготовці й у ході наступальної операції на Кримському півострові (у період з січня по квітень) Чорноморський флот і Азовська флотилія перевезли через Керченську протоку для Окремої Приморської армії близько 120 тис. чол., значну кількість бойової техніки і майже 300 тис. тонн військових вантажів.

Загальний задум операції на суші полягав в узгоджених ударах від північної частини Кримського та Керченського півостровів загальним напрямом на Сімферополь — Севастополь із метою розгрому 17-ї армії противника. Чорноморський флот мав блокувати морські комунікації між Кримом і портами Румунії, використовуючи для цієї мети підводні човни, авіацію і торпедні катери. Використання в операції кораблів ескадри Ставка заборонила. На Азовську флотилію покладалося завдання перевезення військ і бойової техніки Окремої Приморської армії на Керченський півострів. Війська ППО (Донбаський корпусний і Північнокавказький дивізіонний райони) повинні були прикрити від ударів авіації противника переправи через Сиваш і Керченську протоку, бойові порядки військ 4-го Українського фронту й Окремої Приморської армії. Партизанським загонам, що перебували на півострові, ставилося завдання активними діями на комунікаціях дезорганізувати роботу тилу. Координація дій наземних військ, флоту, авіації і партизанів покладалася на представників Ставки ВГК маршалів К. Ворошилова й О. Василевського.

Відповідно до задуму Ставки, 4-й Український фронт мав завдати два удари: головний — із Сиваського плацдарму силами 51-ї армії і 19-го танкового корпусу в напрямі Сімферополя й допоміжний — на Перекопському перешийку силами 2-ї гвардійської армії. Окрема Приморська армія мала завдання ударом в обхід Керчі з півночі розсікти керченське угруповання

противника і не дати йому відійти на позиції північніше Феодосії. Надалі планувалося розвивати наступ на Сімферополь і вздовж південного узбережжя — на Севастополь.

За планом командування Чорноморського флоту, торпедні катери повинні були діяти на ближніх морських підходах до Севастополя, підводні човни — на підходах до портів противника на західному узбережжі Чорного моря, авіація флоту — на комунікаціях, що зв'язували Крим із портами Румунії. Для цього частина торпедних катерів і морської авіації потай перебазувалася з кавказьких баз у Скадовськ.

Крим обороняла 17-а армія зі складу групи армій «А». На початок квітня в ній нараховувалося 12 дивізій (5 німецьких і 7 румунських). Основні сили (5 дивізій) розташовувалися в північній частині Криму, 4 дивізії — на Керченському півострові і 3 румунські дивізії охороняли кримське узбережжя. Німецьке командування для підтримки своїх військ, крім авіації, що дислокувалася у Криму, могло використовувати частину літаків, які базувалися на аеродромах Румунії і Болгарії. Велика роль у забезпеченні оборони Криму приділялася морському флоту, головною базою якого була Констанца, а також порти Севастополя, Ялти, Феодосії, Варни. Надводні бойові кораблі німецько-румунського флоту і значна частина авіації використовувалися головним чином для забезпечення морських комунікацій між Румунією і Кримом. Підводні човни продовжували вести активні дії проти кораблів радянського флоту у Чорному морі. За живою силою і танками німецькі війська в 2,5 рази поступалися радянським, а в літаках — у понад 8 разів.

Наступ 4-го Українського фронту розпочався 8 квітня. У результаті чотириденних запеклих боїв позиції противника в північній частині Кримського півострова були прорвані, і у прорив, розвиваючи наступ на Джанкой та Сімферополь, увійшли частини 19-го танкового корпусу. Противник почав відходити і на фронті Окремої Приморської армії. По всьому Криму розгорнулося переслідування німецько-румунських військ, які відступали до Севастополя, у ході якого 4-а і 8-а повітряні армії, взаємодіючи з наземними військами, завдавали ударів

по військах, а сили Чорноморського флоту — по кораблях, транспортах і портах. Партизанські загони активно діяли на шляхах відступу противника. 13 квітня був звільнений Сімферополь. З'єднання 4-го Українського фронту 15 квітня, а Окремої Приморської армії — 17 квітня вийшли до укріплених позицій противника під Севастополем.

Втративши майже весь півострів, німецьке командування вирішило утримувати Севастопольський плацдарм, забезпечуючи евакуацію своїх військ до Румунії морем. Для оборони використовувалася потужна система укріплень, що спиралася на природні перешкоди гірської частини Криму. Командуючий 4-м Українським фронтом планував розгромити противника в районі Севастополя ударами з північного і південного сходу. Головна роль у наступальних діях відводилася Приморській армії (так із 18 квітня називалася колишня Окрема Приморська армія, яка тепер підпорядковувалася штабу 4-го Українського фронту), 19-у танковому корпусу і з'єднанням лівого флангу 51-ї армії з району Балаклави з завданням відрізати противника від бухт і пристаней. Війська правого крила фронту (2-а гвардійська армія і з'єднання правого флангу 51-ї армії) повинні були завдати допоміжного удару, захопивши північну і північно-східну частини Севастополя.

5 травня перейшли в наступ війська правого крила фронту, а 7 травня — війська ударного угруповання, які 8 травня вийшли до внутрішнього оборонного кільця Севастополя. Вранці 9 травня з'єднання 4-го Українського фронту штурмом оволоділи містом. До 12 травня Кримський півострів було звільнено.

Із 8 квітня по 12 травня Чорноморський флот проводив операцію на морських комунікаціях противника. У результаті було потоплено 60 транспортних суден, 25 малих бойових кораблів, загинуло до 42 тис. військовослужбовців німецьких і румунських збройних сил.

Операція на Кримському півострові тривала 35 діб. В її ході було знищено 12 дивізій противника, із 260-тисячного угруповання удалося евакуюватися морем та повітрям 137 тис. чол.,

потрапило в полон 53 тис. чол.¹⁷⁵ Втрати радянської сторони становили 84 тис. 819 чол., у тому числі 17 тис. 754 чол. — безповоротні¹⁷⁶. Крим — найважливішу стратегічну позицію на Чорному морі — було здобуто. Перебазування головних сил Чорноморського флоту з портів Кавказу до кримських баз забезпечувало значно більш сприятливі умови для ведення бойових дій. Завершення операції на Кримському півострові дозволило перекинути значні сили сухопутних військ та авіації на інші ділянки фронту.